

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Юридичний факультет
Кафедра теорії та історії держави і права

СИЛАБУС
нормативного освітнього компонента
ПРАВОВІ ОСНОВИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

підготовки бакалавра
галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки
спеціальності 051 Економіка
освітньо-професійної програми Економіка та безпека бізнесу

Силабус освітнього компонента ПРАВОВІ ОСНОВИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА підготовки бакалавра у галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки, спеціальності 051 Економіка, за освітньою програмою Економіка та безпека бізнесу

Розробники:

Булавина С.Є., доцент кафедри теорії та історії держави і права, к. істор. н., доцент
Колодяжна В.В., доцент кафедри теорії та історії держави і права, к. ю. н., доцент
Крисюк Ю.П., доцент кафедри теорії та історії держави і права, к. ю. н., доцент
Юхимюк О.М., доцент кафедри теорії та історії держави і права, к. ю. н., доцент
Щирба М.Ю., професор кафедри теорії та історії держави і права, д. ю. н., професор

Гарант освітньо-професійної

Економіка та безпека бізнесу

Ігор ЧУЛПА

Силабус освітнього компонента затверджено на засіданні кафедри теорії та історії держави і права

Протокол № 1 від вересня 2024 р.

Завідувач кафедри

теорії та історії держави і права:

Михайло ЯЦИШИН

© Булавина С.Є., Колодяжна В.В.,
Крисюк Ю.П., Юхимюк О.М.,
Щирба М.Ю., 2024 р.

I. Опис освітнього компонента

Таблиця 1

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-професійна програма, освітній рівень	Характеристика освітнього компонента
Денна форма навчання	05 Соціальні та поведінкові науки 051 Економіка Економіка та безпека бізнесу Перший (Бакалавр)	Нормативний
Кількість годин/кредитів120 /4		Рік навчання: 1-й (2024-2025 н.р.)
		Семестри: 2-ий
		Лекції: 20 год.
		Практичні (семінарські): 22 год.
		Самостійна робота: 70 год.
		Консультації: 8 год.
		Форма контролю: залік
Мова навчання: українська		
Сторінка курсу в MOODLE: https://moodle.vnu.edu.ua/course/view.php?id=2853		

II. Інформація про викладача

ПІБ – Колодяжна Вікторія Володимирівна,
 Науковий ступінь – кандидат юридичних наук,
 Вчене звання – доцент,
 Посада – доцент кафедри теорії та історії держави і права
 Контактна інформація викладача:
 Телефон: 0663832688,
 Електронна пошта: kolodiazhna.viktoriia@vnu.edu.ua
 Адреса викладання курсу: вул. Винниченка, 28, корпус G ВНУ імені Лесі Українки
 Дні занять розміщено на <http://94.130.69.82/cgi-bin/timetable.cgi?n=700>

III. Опис освітнього компонента

1. Анотація курсу. ОК «Правові основи громадянського суспільства» розвивають у здобувачів освіти світоглядні орієнтири активного та відповідального громадянства; сприяють набуттю необхідних знань та навичок, пов'язаних з ефективною демократичною взаємодією громадян у суспільстві; дають розуміння соціальної природи цінностей, ролі влади, прав громадян, процесів захисту прав людини, ролі громадянського суспільства у моніторингу діяльності владних інституцій; взаємовідносин правової, соціальної держави та громадянського суспільства; галузеві правові основи громадянського суспільства, а також розвиток навичок системного та критичного мислення. ОК «Правові основи громадянського суспільства» є необхідною передумовою для всієї системи вищої освіти, теоретичною основою сукупності знань та умінь, що формують відповідний рівень загального світогляду здобувача освіти.

Предметом вивчення освітнього компоненту «Правові основи громадянського суспільства» є теоретичні та практичні аспекти функціонування громадянського суспільства та держави, зв'язок їхніх інституцій та правових норм у контексті правової держави.

2. Пререквізити: Вивчення освітнього компонента базується на знаннях, уміннях і навичках, які здобувачі освіти отримали під час здобуття повної загальної середньої освіти. Пререквізитом є «Культура та етика ведення бізнесу».

Постреквізити: Вивчення освітнього компонента сприятиме кращому засвоєнню таких освітніх компонентів, як: «Економіка підприємства».

3. Мета і завдання освітнього компонента

Метою вивчення ОК є формування системи базових знань, розвиток умінь і навичок щодо теоретичних та практичних засад реалізації громадянського суспільства як суспільного явища, сприяння становлення правових основ громадянського суспільства та вироблення чіткої громадянської позиції здобувачів вищої освіти.

Завданням ОК «Правові основи громадянського суспільства» є: оволодіння теоретичними знаннями; набуття навичок практичного застосування набутих теоретичних знань; усвідомлювати цінності громадянського суспільства, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні; виховання у здобувачів освіти законослухняності через повагу до правової держави і закону.

Результати навчання (Компетентності)

Загальні компетентності

ЗК1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК2. Здатність зберігати моральні, культурні, наукові цінності та примножувати досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК9. Здатність до адаптації та дій в новій ситуації.

ЗК10. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК11. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

ЗК12. Навички міжособистісної взаємодії.

ЗК13. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

Спеціальні (фахові) компетентності

СК2. Здатність здійснювати професійну діяльність у відповідності з чинними нормативними та правовими актами.

Програмні результати навчання

ПРН1. Асоціювати себе як члена громадянського суспільства, наукової спільноти, визнавати верховенство права, зокрема у професійній діяльності, розуміти і вміти користуватися власними правами і свободами, виявляти повагу до прав і свобод інших осіб, зокрема, членів колективу..

ПРН18. Використовувати нормативні та правові акти, що регламентують професійну діяльність.

ПРН24. Демонструвати здатність діяти соціально відповідально та свідомо на основі етичних принципів, цінувати та поважати культурне різноманіття, індивідуальні відмінності людей.

4. Структура освітнього компонента

Таблиця 2

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лек.	Пр. зан.	Сам.роб.	Конс.	*Форма контролю/ Бал
Змістовий модуль 1. Загальна характеристика громадянського суспільства та правової держави						
Тема 1. Загальна характеристика громадянського суспільства	11	2	2	7	-	РМГ(1), РЗ/К/(1), УО (1), Р/Т (1) / 4 бали
Тема 2. Правова держава та громадянське суспільство	12	2	2	7	1	РМГ(1), РЗ/К/(1), УО (1), Р/Т (1) / 4 бали
Тема 3. Соціальне регулювання правової держави та громадянського суспільства	12	2	2	7	1	РМГ(1), РЗ/К/(1), УО (1), Р/Т (1) / 4 бали
Тема 4. Дія права в громадянському суспільстві	11	2	2	7		РМГ(1), РЗ/К/(1), УО (1), Р/Т (1) / 4

						бали
Тема 5.Конституційно-правові засади правової держави та громадянського суспільства в Україні	12	2	2	7	1	РМГ(1), РЗ/К/(1), УО(1), Р/Т(1) / 4 бали
Разом за модулем 1	58	10	10	35	3	20
Змістовий модуль 2. Галузеві правові основи громадянського суспільства в Україні						
Тема 6. Цивільно-правові основи громадянського суспільства в Україні	12	2	2	7	1	РМГ(1), РЗ/К/(1), УО(1), Р/Т(1) / 4 бали
Тема 7.Адміністративно-правові основи громадянського суспільства в Україні	12	2	2	7	1	РМГ(1), РЗ/К/(1), УО(1), Р/Т(1) / 4 бали
Тема 8. Кримінально-правові основи громадянського суспільства в Україні	12	2	2	7	1	РМГ(1), РЗ/К/(1), УО(1), Р/Т(1) / 4 бали
Тема 9. Основи трудового права України	14	2	4	7	1	РМГ(1), РЗ/К/(1), УО(1), Р/Т(1) / 4 бали
Тема 10. Основи сімейного права України	12	2	2	37	1	РМГ(1), РЗ/К/(1), УО(1), Р/Т(1) / 4 бали
Разом за модулем 2	62	10	12	35	5	24
Види підсумкових робіт						44 бали
Підсумкова контрольна робота (КР) (тести - moodle)						30
ІНДЗ – Робочий зошит (moodle)						20
Самостійна робота – (moodle)						6
Всього годин/Балів	120	20	22	70	8	100

*Форма контролю: Т – тести, РЗ/К – розв'язування задач/кейсів, ІНДЗ/СР – індивідуальне завдання/самостійна робота здобувача освіти, РМГ – робота в малих групах, КР – контрольна робота, Р – реферат, аналітичне есе, УО – усне опитування.

5. Завдання для самостійного опрацювання

Самостійна робота здобувача вищої освіти полягає у засвоєнні ним навчального матеріалу у поза-аудиторний час без участі викладача. Оцінювання якості результатів самостійної роботи викладач здійснює під час практичних занять, а також під час консультацій та індивідуальних занять зі здобувачами за графіком, складеним кафедрою теорії та історії держави і права з урахуванням потреб і можливостей здобувача.

До завдань самостійної роботи, які запропоновані здобувачам освіти, віднесено:

1. Вивчення лекційного матеріалу.
2. Робота з рекомендованою літературою.
3. Підготовка до практичних занять, роботи в малих групах.
4. Опрацювання тем, що винесені на самостійне вивчення.
5. Контрольна перевірка знань за запитаннями для самоконтролю.

Питання та завдання для самостійної роботи визначені відповідними темами освітнього компонента та містяться в електронному курсі у веб-середовищі системи управління навчанням Moodle. <https://moodle.vnu.edu.ua/course/view.php?id=2853>

Індивідуальне науково-дослідне завдання

Індивідуальне науково-дослідне завдання – це вид науково-дослідної роботи здобувача освіти, яка містить результати дослідницького пошуку, відображає певний рівень його навчальної компетентності. Передбачає виконання ІНДЗ у Робочому зошиті «Правові основи громадянського суспільства» для здобувачів неюридичних спеціальностей, на платформі Moodle за покликанням <https://moodle.vnu.edu.ua/course/view.php?id=2853>.

IV. Політика оцінювання

Політика щодо відвідувань занять: відвідування занять є обов'язковим. Здобувачі освіти зобов'язані дотримуватися термінів, визначених для виконання усіх видів робіт, передбачених силабусом. Пропущені заняття відпрацьовувати у визначений час згідно затвердженого графіка. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, міжнародне стажування, участь в наукових заходах тощо) навчання може відбуватись в цей період в онлайн формі або за індивідуальним планом за погодженням із викладачем. Здобувач освіти повинен старанно виконувати завдання, брати активну участь в освітньому процесі.

Політика щодо зарахування результатів формальної, неформальної та інформальної освіти визначається Положенням про визнання результатів, отриманих у формальній, неформальній та/або інформальній освіті у Волинському національному університеті імені Лесі Українки (<http://surl.li/qbxvmw>).

Політика щодо академічної доброчесності окреслюється Положенням про систему запобігання та виявлення академічного плагіату в науковій та навчальній діяльності здобувачів вищої освіти, докторантів, науково-педагогічних і наукових працівників Волинського національного університету імені Лесі Українки (<http://surl.li/jntduw>) та Кодексом академічної доброчесності Волинського національного університету імені Лесі Українки (<http://surl.li/aagxg>).

Політика щодо дедлайнів та перескладання: у випадку, якщо здобувач освіти не відвідував окремі аудиторні заняття (з поважних причин), на консультаціях він має право відпрацьовувати пропущені заняття та добрати ту кількість балів, яку було визначено на пропущені теми.

Політика щодо додаткових (бонусних) балів: здобувачам освіти можуть бути присуджено додаткові (бонусні) бали, які зараховуються як результати поточного контролю максимум 15 балів за такі види робіт: опубліковану наукову статтю у фахових виданнях України чи рецензованих закордонних журналах – 10 балів; публікацію тез – з виступом на конференції 5 балів, без виступу – 3 бали за умови, що тематика публікацій відповідає змісту тем освітнього компонента; підготовку та участь у всеукраїнському етапі предметних олімпіад, всеукраїнському та міжнародних конкурсах студентських наукових робіт – 7 балів; перемогу у всеукраїнському етапі предметних олімпіад, всеукраїнському та міжнародних конкурсах студентських наукових робіт – 15 балів; подачу проектних заявок на участь в студентських програмах обміну, стипендійних програмах, літніх та зимових школах тощо – 7 балів.

Освоєння освітнього компонента «Правові основи громадянського суспільства» сприятиме отриманню таких **Soft skills** як саморозвиток, критичне мислення, креативність, емоційний інтелект, формування власної думки та прийняття рішень.

V. Підсумковий контроль

Порядок організації поточного та підсумкового контролю знань здобувачів освіти регламентується Положенням про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки (<http://surl.li/ukitbu>).

Семестровий залік виставляється здобувачам освіти на підставі результатів виконання усіх видів запланованої навчальної роботи протягом семестру за 100-бальною шкалою. У дату складання заліку викладач записує у відомість суму поточних балів, які здобувач освіти набрав під час поточної роботи (шкала від 0 до 100 балів).

У випадку, якщо здобувач освіти протягом поточної роботи набрав менше 60 балів, він складає залік під час ліквідації академічної заборгованості. У цьому випадку бали, набрані під час поточного оцінювання, анулюються. Максимальна оцінка за залік – 100 балів.

Терміни проведення підсумкового семестрового контролю встановлюються графіком освітнього процесу. Повторне складання заліку з освітнього компоненту допускається не більше як два рази: один раз – викладачеві, другий – комісії, яку створює декан (директор) факультету (інституту).

Залік відбувається в період заліково-екзаменаційної сесії, передбаченої навчальним планом, згідно із затвердженим графіком освітнього процесу і розкладом.

Перездача тем можлива до початку заліково-екзаменаційної сесії відповідно до графіку чергування викладача, затвердженого на кафедрі теорії та історії держави і права (каб. В-123).

Перелік питань на залік

1. Особа як основа громадянського суспільства, її правовий статус (права, свободи, обов'язки людини і громадянина).
2. Правосвідомість та правова культура як фактори формування громадянського суспільства.
3. Об'єднання громадян та інші спільноти (напр., релігійні організації, профспілки ітощо) як елемент громадянського суспільства.
4. Поняття та ознаки держави. Державний суверенітет.
5. Форма держави.
6. Функції держави та механізм держави.
7. Поняття та ознаки правової держави.
8. Взаємовідносини правової держави та громадянського суспільства.
9. Поняття соціального регулювання. Поняття та види соціальних норм.
10. Поняття та ознаки права. Норма права.
11. Система права та її структура (галузі, підгалузі, інститути права).
12. Джерела (форми) права. Нормативно-правовий акт.
13. Поняття, ознаки та структура правовідносин.
14. Поняття, ознаки та склад правопорушення.
15. Поняття, принципи, види юридичної відповідальності.
16. Правова система: поняття, структура, типи.
17. Конституційний процес в Україні.
18. Конституція України 1996р. та її юридичні властивості.
19. Основи конституційного ладу в Україні.
20. Компетенція органів державної влади та місцевого самоврядування.
21. Поняття, принципи, функції, система та джерела Цивільного права України.
22. Цивільно-правові відносини.
23. Цивільно-правові договори.
24. Спадкове право.
25. Правове регулювання сімейних відносин.
26. Адміністративне право як галузь права. Джерела адміністративного права.
27. Адміністративне право як складова публічного права.
28. Адміністративно-правові відносини.
29. Адміністративне правопорушення та його ознаки.
30. Загальні засади адміністративної відповідальності.
31. Поняття адміністративних стягнень та їх класифікація.
32. Поняття, система, предмет, завдання, функції кримінального права України.
33. Поняття закону про кримінальну відповідальність.
34. Поняття кримінального правопорушення та його види.
35. Поняття та значення складу кримінального правопорушення.
36. Поняття покарання. Система та види покарань.
37. Поняття і система трудового права України.
38. Загальна характеристика Кодексу законів про працю України.
39. Поняття колективного договору.
40. Контракт. Трудовий договір: поняття та порядок укладення.
41. Поняття і види робочого часу та часу відпочинку.
42. Трудова дисципліна. Дисциплінарна та матеріальна відповідальність.
43. Конституційний Суд України: правовий статус, повноваження, порядок утворення та склад.
44. Поняття, система і завдання органів прокуратури України.
45. Поняття, система і завдання Національної поліції.
46. Поняття, система і завдання Служби безпеки України.
47. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини.

VI. Шкала оцінювання

Оцінювання результатів складання підсумкового контролю у вигляді заліку здійснюється у порядку, передбаченому прийнятою в Університеті системою контролю знань за 100-бальною шкалою з переведенням у лінгвістичну оцінку.

Оцінка в балах	Лінгвістична оцінка
90 – 100	Зараховано
82 – 89	
75 - 81	
67 -74	
60 - 66	
1 – 59	Незараховано (необхідне перескладання)

Критерії оцінювання результатів навчання:

60-100 балів (зараховано): здобувач володіє понятійним і фактичним апаратом освітнього компонента в обсязі, необхідному для подальшого навчання і майбутньої роботи за фахом, здатний виконувати завдання, передбачені силабусом, ознайомлений з основною рекомендованою літературою; при виконанні завдань припускається помилок, але демонструє спроможність їх усувати.

1-59 балів (незараховано): здобувач володіє понятійним і фактичним апаратом освітнього компонента на елементарному рівні, теоретичний зміст курсу не освоєний, необхідні практичні навички роботи не сформовані, більшість передбачених силабусом завдань не виконано або містять грубі помилки.

VII. Рекомендована література та інтернет-ресурси

Основна

1. Аванесян Г. М., Басенко Р. О. Цивільне право України (Загальна частина) : навчально-методичний посібник. Полтава: ПІЕП, 2020. 199 с. URL: <https://bit.ly/3QSSPHY>
2. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / В.Галуцько, П. Діхтієвський, О. Кузьменко та ін.; за ред. В. Галуцька, О. Правоторової. Видання четверте. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. 656 с. URL: <https://bit.ly/3dC7CZ8>
3. Конституційне право: підручник / за загальною редакцією М. І. Козюбри / Ю. Г. Барабаш, О. М. Бориславська, В. М. Венгер, М. І. Козюбра, А. А. Мелешевич. К.: Ваіте, 2021. 528 с. URL: https://www.osce.org/files/f/documents/9/d/489959_0.pdf
4. Кримінальне право України. Частина 1 : конспект лекцій: навчально-методичний посібник для здобувачів денної та заочної форми навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 081 «Право» / Попович О.В., Томаш Л.В., Латковський П.П. Чернівці, 2022. 182с.
5. Мокрицька Н. П. Право соціального забезпечення: навчальний посібник. Львів: Львів ДУВС, 2020. 536 с. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/3300>
6. Правознавство : підручник / Дзера О. В. К. : ЮрінкомІнтер. 2019. 632 с.
7. Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. 268 с. URL: <https://bit.ly/3QSTxEL>
8. Трудове право України : підручник / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; [С. М. Бортник, К. Ю. Мельник, Л. В. Могілевський та ін.]. Харків, 2019. 408 с. URL: <https://bit.ly/3PtjgTh>

Додаткова

1. Алексєєв А.М. Взаємовідносини держави та суспільства: навч. посіб. Дніпро: ГРАНІ, 2019. 172 с.
2. Громадянське суспільство України в умовах війни : звіт з комплексного соціологічного дослідження. Лютий 2024. Київ : КМІС, 2024. 168 с. URL: <http://surl.li/ikwwwx>
3. Єдиний реєстр судових рішень URL: <http://reyestr.court.gov.ua/>
4. Колодяжна В., Бондар М. Гендерне виховання та освіта. *Гендерні студії*: електр. збірник матеріалів доповідей (статей, тез) учасників / учасниць IX міжвуз. наук.-практ. семінару. Луцьк, 2023. С. 59-62.

5. Колодяжна В.В. Інклюзивна освіта як реалізація права на доступну освіту для дітей з інвалідністю. Збірник матеріалів круглого столу *«Перспективи законодавчого закріплення та реалізації четвертого покоління прав людини в національному та зарубіжному законодавстві»*. Луцьк, 2021. 100 с.
6. Крестовська Н. М., Матвєєва Л. Г. Теорія держави і права: Підручник. Практикум. Тести. К.: Юрінком Інтер, 2021. 584 с.
7. Нормативні акти України URL: <http://www.nau.kiev.ua>
8. Основи права: робочий зошит для самостійної роботи студентів неюридичних спеціальностей / уклад.: С. Є. Булавина, Ю.П. Крисюк ; за заг. редакцією д.ю.н., проф. Яцишина М. М. 3 вид., перероб. і доп. Луцьк: Вежа-Друк, 2022. 88 с.
9. Теорія держави і права в схемах та таблицях: навчальний посібник /. Кол. авт.; за заг. ред. Л. Р. Наливайко. К.: «Хай-Тек Прес», 2020. 296 с.
10. Токар М. Громадські організації України в системі розвитку публічно-управлінських відносин: монографія / Львівський регіональний інститут державного управління НАДУ при Президентові України. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2020. 412 с.
11. Тягнирядно Л. Чим живе громадянське суспільство протягом двох років війни – дослідження. *Zmina*. 2024. URL: <https://zmina.info/articles/chym-zhyve-gromadyanske-suspilstvo-protyagom-dvoh-rokiv-vijny-doslidzhennya1/>